

Володимир РЯБЧЕНКО

**БІОЛОГІЧНІ, ЕКОЛОГІЧНІ
Й СОЦІАЛЬНІ СИСТЕМИ
ТА ПРОБЛЕМА
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛЮДИНИ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ
АСПЕКТ**

Немає вагомих підстав сумніватись в тому, що соціальні системи, завдяки нашому людському єству, значно складніші від екологічних, а відповідно й менш прогностичні в змінах параметрів своїх процесів. Це робить їх потенційно менш захищеними від помилок у наших життєвих проявах у порівнянні з екологічними, а тим паче, технічними системами. Тому в умовах ноосфери особливо загострюється проблема компетентності людини, яка має визначальні впливи на перебіг процесів у соціальних системах.

Людина, нарощуючи свою могутність у бутті силою знань, стає все більш залежною від них і не завжди може дати їм належної ради, що проявляється в її неадекватному користуванні знаннями у своїх життєвих проявах. Частіше всього таке трапляється, коли людина, вмотивовуючись якимись своїми корисними інтересами, вчинює це навмисно. Тому цей аспект проблеми олюднення знань слід розглядати в площині моралі. Часто людина через свою інертність лінується підніматись до розуміння вимог життєвих ситуацій і бути відповідною їм своїми знаннями, натомість перетворюючи їх у стереотипи й догми. А якщо при цьому в неї є владний статус у соціумі, то вона може прагнути переробляти буття під своє розуміння, реалізуючи якісь свої неадекватні ідеї-фікс чи насаджуючи власні стереотипи та догми в межах свого ієрархічного впливу. Але досить часто людина просто помиляється й діє неадекватно, хоч і переконана у своїй безпомилковості.

Доки знання не об'єктивуються людиною в бутті, від такої неадекватності реальної загрози для навколишнього світу немає. Але проблеми розпочинаються, як тільки знання людини, що ними володіє, проявляються зовні. І ось тут постає питання: як зовнішній по відношенню до людини світ здатний уберегти людину від її необачного використання знань, що шкодять буттю, а в кінцевому рахунку самій людині як його невід'ємній складовій.

Технічні системи, до яких ми відносимо всі створені людиною системи, у тому числі інформаційні, реагують на помилки людини прогнозовано, швидко, безпосередньо, прямолінійно, визначено, що зумовлено й пояснюється відповідними їхніми властивостями. Ці системи відрізняються вищими рівнями своєї жорсткості, структурованості, визначеності у взаємозв'язках між підсистемами та окремими елементами, лінійності функціональних процесів тощо. До технічних систем найменш застосовний метод спроб і помилок. Некоректне поводження з технічною системою часто небезпечне для людини. Це вона добре усвідомлює, а тому не ризикує підступатись до неї з недостатньою власною компетентністю.

Запорукою успішної експлуатації технічних систем для людини є, перш за все, відповідні ґрунтовні, системні, структуровані знання, добре відпрацьовані й закріплені нею необхідні для цього навички й уміння. У нештатних ситуаціях експлуатації технічної системи від людини вимагається більше реакції й блискавичного комбінаторно структурованого мислення, ніж інтуїції й образного сприйняття світу. Із матеріальних систем, технічні мають найвищий рівень самозахисності від помилкових дій людини, незалежно від того, чи пов'язано це із браком знань і вмінь, чи з її недостатньо розумними діями. Що це саме так, ми зможемо переконатись, досліджуючи актуалізовану проблему, яка висвітлюється в цій публікації.

Перш ніж розглянути глибше можливості соціальних систем протистояти помилковим впливам на них з боку людини, звернемо увагу на аналогічну здатність біологічних систем, оскільки за рівнями своєї складності вони наступні після технічних. Ми знаємо, що з біологічних систем найчастіше потрапляють під вплив фахової діяльності людини організми самої людини, домашніх тварин і окультурених рослин.

За рівнем складності взаємозв'язків та особливо за перебігом своїх функціональних процесів біологічні системи незрівнянно складніші від будь-яких технічних систем. Завдяки своїм особливим властивостям біологічні системи доволі пластичні й тому їхня реакція на зовнішні впливи, у тому числі й людини, не одразу й не завжди така очевидна, як у технічних системах. Це проковує людину на більш самовпевнене поводження з ними навіть тоді, коли в неї бракує необхідних знань чи то розуміння для цього. Тому на рівні терапевтичних впливів біологічні системи терплячі, а отже і менш захищені від помилкових дій людини. Найбільше від таких помилок можуть страждати самі мовчазні біологічні системи, тобто рослини, потім тварини й найменше людина, яка має можливості не тільки заздалегідь, до клінічних проявів, відчутти погіршення внутрішнього стану свого організму в результаті негативного терапевтичного впливу, а й відповідно відреагувати.

Звідси виходить, що об'єктивні передумови для самовпевнених, а отже некритичних і потенційно помилкових дій, найбільші у агронома, значно менші у ветеринарного лікаря й найменші у лікаря людського організму. Ця диференціація, як ми знаємо, стає ще жорсткішою, коли впливи на організми мають хірургічний характер або клінічні наслідки, в яких помилка

людини стає очевидною наочно, що невідворотно тягне за собою і адекватну адресну відповідальність. Тому біологічні системи, особливо, організми людини та тварин, незважаючи на їхню відносну пластичність, в цілому теж мають високий ступінь захищеності від некомпетентних та помилкових дій людини.

З одного боку, кореляція відповідальності і допущених помилок у поведженні з біологічними системами є очевидною, що спонукає людину до підвищеної самокритичності в оцінці власної компетентності. Навіть дипломований лікар без достатнього досвіду не наважиться самостійно проводити операцію. З іншого боку, в медицині жорстко усталені вимоги щодо підготовки, контролю і допуску до відповідної фахової діяльності.

Для компетентної лікарської діяльності від фахівця вимагаються, крім необхідних знань, навичок, вмінь за кваліфікаційними вимогами, ще й практичний досвід та розвинута професійна інтуїція, оскільки кожен організм має свої індивідуальні особливості, що зводять до мінімуму застосування методу стандартних ситуацій, ефективного до технічних систем. Лікар, що довгий час не практикує, як відомо, дискваліфікується не лише фактично, але і юридично.

Переходимо до екологічних систем, які за рівнем складності вищі від біологічних, оскільки до їх складу, крім компонентів неживої природи, входить не один, а множини організмів. Чим більше видів таких множин, тим складніше екосистема. Відомо, що з підвищенням складності екосистеми збільшується її пластичність, а відповідно й стійкість до розладу та руйнації. А звідси логічно випливає негативний наслідок для складних локальних і тим більше надскладних глобальних екосистем у взаєминах із сучасною людиною, оскільки останній відкрито широкий простір для помилкових впливів тому, що вони часто стають очевидними лише згодом, у вигляді екологічних бумерангів, які в часі й просторі можуть бути суттєво віддаленими й вражати людей, непричетних до цих помилок.

Як відгукуються екосистеми на помилкові втручання у їхній стан людини, ми маємо можливість не лише спостерігати, а й відчувати на собі. Нам доводиться розраховуватись своїм здоров'ям, а комусь навіть і життям, за помилкову діяльність інших людей. Чорнобильська катастрофа спричинила трагічні, колосальні екологічні наслідки, які ми передаємо у спадок наступним поколінням, і не лише громадянам України. Аварія на ЧАЕС – це по суті технічна помилка, але ризик виникнення такої вселенської техногенної катастрофи, бодай, як нас запевняли й малоюмовірний, був запрограмований ще заздалегідь як результат нехтування очевидними екологічними вимогами, що категорично заперечували розташування атомної станції саме в цьому регіоні.

Щоб людина була адекватною у своїх втручаннях у функціонування екологічних систем, від неї вимагаються універсальні знання, які б дозволяли добре розуміти кожен з компонентів, що входять до певної екологічної системи, а головне, вміти з'ясувати безпосередні та опосередковані зв'яз-

ки між ними, володіти методами спостереження за динамікою як окремих компонентів, їхніх взаємозв'язків, так і системи в цілому, передбачувати й прогнозувати емерджентні наслідки від впливу на той чи інший компонент конкретної екосистеми.

Незважаючи на сучасні можливості ведення точних інструментальних спостережень за змінами, що відбуваються в екосистемах, застосування методів коректного моделювання їхньої динаміки, для людини, навіть професійно підготовленої, найскладнішою задачею було, є й буде залишатись встановлення, бачення, розуміння, а інколи навіть відчуття власне отих опосередкованих зв'язків між компонентами екосистеми. А без успішного вирішення цього завдання людина приречена і далі використовувати метод спроб і помилок у своїх відношеннях з екосистемами. Шлях до успіху можливий лише на базі відповідних фахових знань, набутих власним досвідом безпосереднього спостереження, дослідження, вивчення конкретних різновидностей екосистем, на базі розвитку власної професійної інтуїції у сприйнятті та розумінні тих процесів, що в них відбуваються.

Ризики й ціна помилки некомпетентної людини у її відношеннях з екосистемою зростають в міру ускладнення останньої. Адже чим складніша екосистема, тим більш прихованими через свою опосередкованість стають взаємозв'язки між її компонентами. Ціна екологічної помилки людини залежить не лише від масштабів шкоди, нанесеної екосистемі, а й від часу, потрібного цій системі для повернення у стан, що передував цій шкоді.

Наприклад, помилковий агротехнічний захід у створенні чи розвитку агроценозу стає очевидним і зрозумілим досить швидко, й в більшості випадків може бути виправленим протягом одного року. На виправлення помилки у вирощуванні лісового насадження можуть знадобитись десятиліття.

До речі, серед найбільш поширених локальних екосистем лісові, напевно, найскладніші й надзвичайно значимі для України, оскільки серед європейських країн вона найменш лісиста й найбільш незахищена від усіх різновидів ерозії. І в зв'язку з цим дуже важливо, щоб ті люди, які опікуються долею наших лісів, усвідомлювали, що ліс – це складна екосистема. Таке застереження досить актуальне в сучасних умовах реформувань нашої економіки. Ліс – це не лише сукупність екосистем, а й зібраний образ того життєвого простору, що є визначальним для сприйняття й розгляду його у контексті місії держави. Сучасні покоління отримали ліс у спадок від попередніх і, скориставшись його благами, за принципом сталого розвитку додавши свій внесок, мають передати розширеним, а не звуженим наступним поколінням громадян України.

З переліку задач, що визначають зміст місії держави, не може вилучатись, а тим паче викреслюватись жодна з них без явної шкоди власному народу. Збереження й відтворення природних багатств, що створюють та об'єднують життєвий простір багатьох поколінь людей, є невід'ємною

складовою місії держави, яка не може бути делегованою у тимчасове приватне чи якесь місцеве користування навіть на зовсім незначний термін.

Державі не треба знову «набивати лоба сільськими граблями», щоб переконатись, яка доля чекає державні ліси, якщо віддати управління ними місцевим органам влади та приватним інтересам, яким у зруйнованій виробничій інфраструктурі села нічого сьогодні не залишилось, як чіплятись за збережену й за сучасними мірками доволі успішну державну галузь лісового господарства. Стан колишніх колгоспних і радгоспних лісів, що зараз знаходяться у комунальній власності, тобто в юрисдикції місцевої влади, – це наочний і яскравий приклад того, до яких результатів господарювання може призвести користування природними ресурсами зі спожи-вацьких та містечкових позицій, якщо керуватися вигодою одного дня.

Поступово ми підійшли впритул до з'ясування можливостей соціальних систем протистояти помилковим діям людини, а це значить здатності самозахисту людини від власних помилок та помилок інших. Для усвідомлення вищого рівня складності соціальних систем достатньо нагадати, що в екологічних системах стосунки між організмами здійснюються через здатність виживати в конкретних умовах як реалізацію генетично запрограмованої мети їхнього життя. За рахунок таких запрограмованих прагнень організму вижити в тій екологічній ніші, яку йому вдається опанувати як компоненту певної екологічної системи, і утворюється власне та її емерджентна властивість, що забезпечує стійкість останньої від розладу та руйнації. Визначальною ознакою наявності екосистеми як цілісності й, водночас, її властивістю, є саморегуляція системи як результат динамічного збалансування конкуренції й підтримки між організмами, що її утворюють.

В соціальних системах саморегуляція шляхом збалансованості конкуренції й підтримки між людьми на кшталт екологічних систем неможлива. На біологічну складову, тобто організм людини, накладає свій відбиток її соціальний компонент, який через психіку, свідомість робить суто індивідуальними, неповторними інтерпретації життєвого прояву в зовнішнє середовище природних властивостей, що закріплюються генетично в кожній людині. Тому соціальний простір опанується людьми в суспільстві зовсім на інших засадах, ніж у несвідомих організмів в природі, коли ті займають свої екологічні ніші, але у порівнянні з людьми не демонструють ані жорстокої внутрішньовидової конкуренції, ані, тим більше, такого широкого діапазону в диференціації розмірів життєвого простору, яким користуються індивіди одного виду організмів, що входять до складу спільної системи.

Задоволення людиною притаманних лише їй потреб в опануванні соціального простору через свій соціальний прояв, самоствердження, самореалізацію власної особистості здійснюються різними способами й шляхами: від толерантних і сприйнятливих до агресивних і несприйнятливих соціальним середовищем. Якщо така агресивна експансія соціального простору спирається на силу необхідних для цього знань, примножується силою влади, грошей та фізичною силою, то цілком зрозуміло, чому

такий гіпертрофовано недосконалий наш людський світ і чому в ньому немає тієї гармонії, що демонструє нам природа.

Але ж людина попри все в кожному своєму поколінні, соціальному статусі й суспільному прояві не лише декларує, а й спрямовує свої наміри перш за все на те, щоб світ людей був більш досконалим. Напевно, що з цим парадоксом, який символізує не генетично запрограмовану, а усвідомлену нею власну соціальність, людині прийдеться крокувати довічно. Адже саме через свою соціальність людина весь час прагне бути зорієнтованою на зовнішній світ і поспішає побільше там зробити, підкорити, переробити, вдосконалити, відкладаючи на потім наведення елементарного порядку, не говорячи вже про вдосконалення у власному внутрішньому світі, який кожного разу у кінцевому людському житті залишається недоробленим.

Недосконалість нашого внутрішнього світу віддзеркалюється в наших зовнішніх діях, що й породжує, формує, підтримує дисгармонію у навколишньому світі, з якою важко миритися іншим, і вони, керуючись тим самим принципом, прагнуть удосконалити в першу чергу нас, забуваючи про себе. Ми маємо можливість покращити світ, оскільки особисто від нас залежить, щоб не стало наших недоліків або, принаймні, щоб вони зменшились.

Оскільки тема даної публікації знаходиться в контексті проблематики, якої ми щойно торкнулись, то є ризик розчинити частину в цілому, якщо не утриматися від заглиблення. Адже вдосконалення себе й навколишнього світу – це вічний рух до ідеалів, які наче міражі в пустелі, на тернистому шляху у просторі людського життя весь час віддаляються й не дозволяють людині зупинитися й втратити сенс свого єдиного й неповторного життя, а, відповідно, людству зупинитися у своїх життєвих циклах.

А тому людям у вічних прагненнях до вдосконалення співжиття з усім сущим, у нашому бутті не варто випускати з поля зору ідеалів гармонії, які ми спостерігаємо в природі. І в цьому відношенні динамічне збалансування конкуренції й підтримки серед громадян України дуже важливе скоріше не як ідеал, до якого весь час треба прагнути, а як наріжний принцип цивілізованого розвитку ринкового суспільства, що повинен знаходитись постійно в основі всієї державної політики. Як саме слово «конкуренція», так і той процес, що воно позначає, передбачає, крім інстинкту виживання, культивування прагнень до пригнічення, панування, агресії. Конкуренція суперечить гармонізації співжиття цивілізованих людей, оскільки має дещо інше життєве та внутрішньосмислове спрямування.

Як в політичному устрої держав людство нічого кращого за демократію, незважаючи на всі її вади, до сих пір не винайшло, так і ринкова модель економіки неможлива без конкуренції. Але ми маємо її олюднити, на перших порах до рівня наших західних сусідів з колишнього соціалістичного табору, що зробили ставку на підтримку формування й становлення середнього класу, а в ідеалі треба прагнути до рівня життя на основі врегульованої

й рівноправно збалансованої конкуренції хоча б тих європейців, пращури яких були колись у нас під Полтавою.

Взагалі як альтернативу конкуренції у людських вимірах можна розглядати змагання, яке семантично не є таким антагоністом щодо гармонізації людського співжиття. Але ж вітчизняний досвід не підтвердив рушійних можливостей такого процесу у нашому суспільному розвитку. Соціалістичне змагання на наших теренах так і не набуло ознак здорової цивілізованої конкуренції ні в економіці, а ні в суспільному житті.

Можливо, З. Фрейд і був правий, коли вважав інстинкти людини основним джерелом її життєвої енергії, яку шляхом сублимації треба використовувати на благі людські справи, а не тваринні дії, якщо вона прагне бути людиною, оскільки її суто людський дух власної енергії не має. Тому, мабуть, і доводиться людству витратити великі зусилля на приборкування дикого капіталізму як агресивного прояву конкуренції, сублимуючи поступово його енергію у діяння, що віддзеркалюють людське обличчя.

Але чому тоді японцям в їхньому соціалізованому капіталізмі вдалося перетворити змагання у рушійну силу економіки через прискорення з його допомогою інноваційної, а отже творчої діяльності працівників у різних сферах своєї діяльності. А китайці у капіталізованому соціалізмі теж не викреслили змагання як один з локомотивів активізації свого людського фактору в розвитку власної економіки. Ось і в цьому контексті маємо можливість в черговий раз переконатись, що, незважаючи на всі дифузії культур і народів, які останнім часом набувають певного прискорення під впливом глобалізації, екстравертний Захід має свій вектор руху у цивілізаційному розвитку, а інтравертний Схід торує цей шлях за своєю соціокультурною траєкторією. І принципові розбіжності в цих шляхах, безумовно, знаходяться значно глибше ніж професійні чи якісь там інші змагання, що розгортаються на поверхні поточного суспільного життя певної країни з різною результативністю його поживлення. У даному випадку згадування про такі змагання не більш ніж привід, щоб звернути увагу на те, що, як відомо, знаходиться у глибинних пластах культур Заходу й Сходу, духовно живить їхні народи і тим різнить між собою.

На яких змаганнях варто загострювати увагу в сучасних умовах цивілізаційного розвитку людства, так це на змаганнях культур Заходу й Сходу, які зримо, а більше латентно точаться протягом останніх тисячоліть. В контексті нашого дискурсу з цього приводу може бути доречним таке собі гіпотетичне, суто суб'єктивне розмірковування автора на предмет того, хто має більше шансів, – Захід чи Схід, – уникнути всіляких апокаліптичних негараздів, пов'язаних з нестримним розвитком науково-технічного прогресу й технократизмом як його супутнім феноменом. Для чистоти експерименту, щоб виключити подальші впливи взаємного проникнення культур, у своїй уяві розселяємо на дві сучасного стану планети Земля ті народи, які за визначеними у нашому спільному земному житті змістами їхніх міфологій,

релігій, філософій, культур явно ідентифікуються із сучасними західним та східним цивілізаційними світами.

Нам у цьому уявному соціальному досліді відводиться роль спостерігачів, оскільки за об'єктивними ознаками того, що живить нас духовно, ми не можемо однозначно себе віднести ні до Заходу, ні до Сходу. Тому подумки переселяємось на якусь третю планету, з якої можна буде прослідкувати, чим все ж таки завершиться це мегазмагання, цей транстисячолітній вселенський марафон цивілізацій Заходу й Сходу. Відпускаємо за межі дискурсу політ нашої інтелектуальної й творчої фантазії на задану тему. Ініціатору цієї фантазії залишається лише зробити суб'єктивний прогноз результату таких змагань та деякі висновки з нього, що мають значення у цьому контексті.

Автор приєднує свій голос до тих, хто вважає, що західний цивілізаційний світ запрограмований своєю культурою, філософією життя, релігіями на те, щоб першим у своїх світоперетворювальних справах досягти тих критичних меж, за якими сучасні розрізнені тріщини від ерозії технократизму на тлі буття, що зараз ще можна якимось чином перескочити або обминути, не змінюючи визначеного азимуту свого розвитку, зійдуться в результаті емерджентного ефекту системного технократизму у ту суцільну прірву, яку вже не перелетіти і не об'їхати. Значить Захід має більше шансів першим по всьому простору свого буття наштовхнутись на проблеми, яких треба остерігатись й не породжувати. Відповідно більше можливостей виграти таке змагання у Сходу, оскільки він не перший у цьому технократичному забігу. То чи варто Заходу так поспішати до тієї прірви, продовжуючи розкручувати маховик технократизму, у тому числі все більше завуальованого штибу, в облаштуванні світу?

Напевно, що доцільно й розумно змінити задалегідь азимут свого руху, тобто цивілізаційного розвитку, таким чином, щоб на його шляху не утворилось таке провалля. Відомо, що інтелект усього світу, а не лише західних і східних цивілізацій у звуженому їх сприйнятті, все більш системно спрямовується на вирішення цієї проблематики, концептуально орієнтуючись на сталий розвиток людства, що покладено в основу філософії глобалізації світу. Але візуальне сприйняття практичних, а не теоретичних кроків у цьому напрямку, через буденне, а значить реальне життя землян, поки що не дає підстав для оптимістичних сподівань, що лідери світової спільноти почали стратегічно змінювати положення вітрил на нашому спільному земному ковчегу таким чином, щоб ті наповнювались потоками енергії саме людського духу й рухали його безпечнішим курсом.

Навпаки, складається таке враження, що Захід традиційно послідовний і демонструє свою запрограмовану екстравертність у стосунках із буттям, яке має переробляти виключно на його розсуд, а живе майже за Фрейдом, оскільки перед тим, як звершити черговий акт удосконалення світу, замість пригасити спочатку пробуджує інстинкти, а потім прагне сублімувати їхню енергію на благі діяння.

Що ж робити нам, в яких є Захід і Схід як генетично, так і через міфологічні, релігійні, культурні витоки? Зрозуміло, що є як позитивне, так і негативне, за якими ми можемо порівнювати себе як з одними, так і іншими. Якби вистачило нам волі громадянської, а комусь і політичної, розуму та насаги залишити в собі лише позитивне, то, напевно, наше життя влаштувалось би сьогодні значно ліпше. Але ж поки живемо, ніколи не пізно вносити корективи у свою життєдіяльність, в тому числі виправляти власні помилки, а які — кому, полишимо це для нашого самопізнання та самовдосконалення.

Таким чином, у нас не залишається вагомих підстав сумніватися в тому, що соціальні системи завдяки нашому людському єству значно складніші від екологічних, а відповідно й менш прогностичні у змінах параметрів перебігу своїх процесів. Це робить їх потенційно менш захищеними від наших помилок у порівнянні з екологічними, а тим більше технічними системами.

Література:

1. *Губерський Л. та ін.* Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. аналіз / Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. — К.: Знання України, 2002. — 580 с.
2. *Доброносова Ю.Д.* Реабілітація тілесності та засади практичної пан-екзистенціальної філософії природи / Практична філософія. — 2003 — № 1 — С. 101-104.
3. Психология мотивации и эмоций / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и М.В. Фаликман. — М.: ЧеРо, — 752 с. (Серия: Хрестоматия по психологии).
4. *Сорокин П.А.* Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Соколова; Пер. с англ. — М.: Политиздат, 1992. — 543 с.
5. *Толстоухов А.В.* Самоорганізація ноосфери й глобальна екологічна криза / Практична філософія. — 2003. — №1. — С. 101-104.

Владимир Рябченко. Биологические, экологические и социальные системы и проблема выбора человека: социально-философский аспект

Нет весомых оснований сомневаться в том, что социальные системы, благодаря нашему человеческому естеству, значительно сложнее экологических, а соответственно и менее прогностические в изменениях параметров своих процессов. Это делает их потенциально менее защищенными от ошибок в наших жизненных проявлениях по сравнению с экологическими, а тем более, техническими системами. Поэтому в условиях ноосферы особенно заостряется проблема компетентности человека, который имеет определяющее влияние на протекание процессов в социальных системах.

Volodymyr RYABCHENKO. Biological, Ecological, Social Systems and Problem of Man's Choise: Social and Philosophical Aspect

There are no considerable grounds to doubt that social systems due to our human nature are more complex than ecological ones, and correspondingly, are less predicted in the parameters' change of their processes. These differences made them potentially less protected from the mistakes manifested in the ordinary life in comparison with the ecological ones and especially technical systems. Thus, the problem of personal competence, personal influence on the processes in the social systems, is getting more urgent.

ОСВІТА І НАУКА
В ПОСТНЕКЛАСИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Увазі читача пропонується матеріал, підготовлений російським вченим, завідувачем кафедри політичної теорії Ростовського університету, професором, доктором політичних і філософських наук В.П. Макаренком. Питання, які він розглядає, відповідають тематиці нашого журналу і можуть стати об'єктом інтересу з боку широкого освітянського загалу. Розмірковування В.П. Макаренка стосуються трьох проблем: взаємовідносини влади і науки; еволюція основних освітніх моделей сучасності; філософський контекст соціальної історії науки.

Читач має можливість переконатися у високій кваліфікації автора. В.П. Макаренко – заслужений діяч науки Російської Федерації, відомий спеціаліст у галузі політичної теорії і філософії. Створив новий науковий напрям – політичну концептологію. Автор 170 наукових праць. Серед них – «Вера, власть и бюрократия», «Политическая философия», «Русская власть: теоретико-социологические проблемы», «Политическая концептология» та інші.